

Propaganda 'bezprawia

JAROSŁAW KUISZ

Propaganda 'bezprowia

O „popularyzowaniu prawa”
w pierwszych latach
Polski Ludowej

Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR
Warszawa 2020

Recenzenci: prof. dr hab. Adam Lityński
prof. dr hab. Andrzej Paczkowski

Redakcja i korekta: Magdalena Mendys

Projekt okładki: Katarzyna Juras

Copyright © by Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2020

Publikacja dofinansowana przez Uniwersytet Warszawski
Wydział Prawa i Administracji

ISBN 978-83-66470-16-3

Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.
ul. Oboźna 1, 00-340 Warszawa
tel. 22 692 41 18; 22 826 59 21; 22 828 93 91
dział handlowy: jak wyżej, w. 108
e-mail: info@scholar.com.pl
www.scholar.com.pl

Wydanie pierwsze
Skład i łamanie: WN Scholar (*Jerzy Łazarski*)
Druk i oprawa: Totem, Inowrocław

Spis treści

Podziękowania	11
Wprowadzenie. Propaganda bezprawia w pierwszych latach Polski Ludowej	13
1. Początki propagandy prawa	13
2. Prawo w tekstach kultury	20
3. Przedmiot i zakres badań	23
4. Zadania badawcze	27
5. Źródła	29
6. Zastrzeżenia badawcze	31
7. Struktura książki	33

Część I Metodyka pracy

Rozdział 1. Współczesny kontekst badań	37
1. Zwrot ikoniczny	37
2. Historia i film	40
3. Prawo i film	43
3.1. Badania interdyscyplinarne w naukach prawnych	43
3.2. Badania nad prawem i filmem	45
3.3. Badania nad popularną kulturą prawną	51
3.4. Masowa kultura bezprawia?	54
3.5. Historia audiowizualnej kultury prawnej	57
Rozdział 2. Propaganda i propaganda prawa w filmie. Pojęcia, definicje i zarys problematyki	62
1. Propaganda	62
1.1. Przegląd dostępnych definicji propagandy	62
1.2. Wybór definicji propagandy na potrzeby niniejszej pracy	66
2. Propaganda prawa	66
2.1. Definicja propagandy prawa a problem legitymizacji	67
2.2. Propaganda prawa a popularyzacja prawa	70
2.3. Uwagi na temat funkcji i celu propagandy prawa	71

3. Zarys historyczny	74
3.1. Przykłady stosowania propagandy od starożytności po wiek XIX	74
3.2. Propaganda prawa w XX wieku i dziś	77
4. Propaganda prawa w filmie	80
4.1. Narodziny propagandy prawa w filmie	80
4.2. Propaganda prawa w filmie w państwach totalitarnych w XX wieku	82

Rozdział 3. Sposób ujęcia propagandy prawa w socjologii prawa PRL – wybrane zagadnienia	86
1. Socjologia a propaganda prawa	88
2. Znaczenie badań nad kształtowaniem świadomości prawnej a propaganda prawa	90
3. Krytyka pod adresem twórców akcji propagandy prawa z pierwszych lat Polski Ludowej	92
3.1. Kwestia rodzajów i rozchodzenia się informacji na temat prawa w społeczeństwie	92
3.2. Kwestia rodzajów odbiorców informacji o prawie	93
3.3. Kwestia źródeł informacyjnych	96
4. Próba całościowego uporządkowania problematyki popularyzacji prawa Marii Boruckiej-Arctowej	96

Część II

Nieaudiowizualna propaganda prawa w pierwszych latach Polski Ludowej na przykładzie działań Ministerstwa Sprawiedliwości

Rozdział 4. Tło polityczno-instytucjonalne tworzenia propagandy prawa w pierwszych latach Polski Ludowej – najważniejsze aspekty	103
1. Powstanie Polski Ludowej	103
2. Upowszechnianie „pozorów legalizmu”	106
3. Nihilizm informacyjny	110
4. Struktury propagandy	111
5. Dwa resorty	113

Rozdział 5. Początki akcji propagandy prawa Ministerstwa Sprawiedliwości	115
1. Założenia i deklarowane cele akcji	116
2. Pierwsze próby działania	121
2.1. Struktury organizacyjne i infrastruktura	121
2.2. „Akcja prasowa” na przełomie 1945 i 1946 roku	123

3. Powstanie Departamentu Szkolenia Zawodów Prawniczych i Popularyzacji Prawa (1945).....	130
4. Początki akcji propagandowej w terenie prowadzonej od 1946 roku	133
5. Powołanie do życia komisji popularyzacji prawa (1946)	141
6. Pierwsze podsumowania akcji przez Ministerstwo Sprawiedliwości w połowie 1946 roku	144
7. Problemy z metodyką akcji	148
Rozdział 6. Dalszy rozwój akcji w roku 1947.....	152
1. Doraźne akcje propagandowe	159
2. Próby „przerzucenia” akcji propagandy prawa na wieś	163
3. Akcja wizytacyjna Ministerstwa Sprawiedliwości w 1947 roku	167
4. Akcja wydawnicza	169
5. Radiowa popularyzacja prawa. Przykładowe audycje	172
6. Próby przezwyciężenia kryzysu akcji w drugiej połowie 1947 roku	185
Rozdział 7. Oficjalne podsumowanie pierwszego etapu akcji	188
1. Raport z wykonania akcji	191
2. Propozycje wizytatora Departamentu Szkolenia Zawodów Prawniczych i Popularyzacji Prawa	198
3. Dyskusja i rezolucja w sprawie popularyzacji prawa	200
Podsumowanie części II	204

Część III

Audiowizualna propaganda prawa w latach 1944–1947

Rozdział 8. Działalność Resortu (Ministerstwa) Informacji i Propagandy w latach 1944–1947 – najważniejsze zagadnienia instytucjonalno-historyczne	225
1. Powstanie i działalność Resortu (Ministerstwa) Informacji i Propagandy	225
2. Początki kinematografii Polski Ludowej	228
3. Upaństwowienie kinematografii a propaganda	231
Rozdział 9. Audiowizualna propaganda prawa Resortu (Ministerstwa) Informacji i Propagandy w latach 1945–1947 – zagadnienia ustrojowe w filmie	234
1. Początki „Polskiej Kroniki Filmowej”	234
2. Jak pokazać urząd na ekranie?	240
3. Fabrykowanie ustroju	242

4. Propaganda prawa w pierwszych wydaniach kroniki	244
4.1. Pierwszy odcinek „Polskiej Kroniki Filmowej” (grudzień 1944)	244
4.2. Drugi odcinek „Polskiej Kroniki Filmowej” (styczeń 1945)	246
5. Kolejne wydania „Polskiej Kroniki Filmowej”. Naczelny organ państwa w filmie – przykład KRN	249
6. Wywołać „wrażenie legalności”	255
7. Fałszerstwa przy urnach i na ekranie – głosowanie ludowe (1946)	259
8. Ciąg dalszy fałszerstw przy urnach i na ekranie – wybory do Sejmu Ustawodawczego (1947)	271
9. Koniec pierwszego etapu	284

Rozdział 10. Początki propagandowej sprawozdawczości sądowej

w filmie w latach 1944–1945	286
1. Znaczenie propagandowe sprawozdawczości sądowej w filmie	287
1.1. Relacje filmowe na temat procesów w kraju	288
1.2. Relacje filmowe na temat procesów za granicą	289
2. Dokumentowanie zbrodni i ekshumacji w kronikach filmowych	289
2.1. Przykład procesu komendanta Radogoszczy Waltera Pelzhausena	289
2.2. Upolitycznienie ekshumacji i pogrzebów w kronikach filmowych	293
3. Sprawozdawczość sądowa w materiałach innych niż kroniki filmowe – przykład Majdanek	295
3.1. Film dokumentalny <i>Majdanek – cmentarzysko Europy</i> z 1944 roku	296
3.2. Proces przed Specjalnym Sądem Karnym w Lublinie i film dokumentalny <i>Swastyka i szubienica</i> z 1945 roku	299

Rozdział 11. Specjalne sądy karne w „Polskiej Kronice Filmowej”

(1944–1946)	307
1. Pierwsze wydanie PKF i proces Józefa Zdzisława Musielskiego	307
2. Proces biskupa Karola Marii Spletta	311
3. Proces członków załogi KL Stutthof	314
4. Postępowanie w sprawie Goralenvolk (tzw. proces góralski)	317

Rozdział 12. Najwyższy Trybunał Narodowy w „Polskiej Kronice Filmowej” i innych relacjach filmowych

319	
1. Utworzenie i cel Najwyższego Trybunału Narodowego	321
2. Proces Arthura Greisera	323
2.1. Postępowanie w sprawie Greisera w „Polskiej Kronice Filmowej”	325

2.2. Pozostałe relacje filmowe	330
2.3. Społeczne funkcje relacji z procesu	336
3. Dalsza działalność Najwyższego Trybunału Narodowego	339
Rozdział 13. Sprawozdania sądowe z zagranicy	
w „Polskiej Kronice Filmowej”	342
1. Filmowe relacje z procesów Vidkuna Quislinga, Karla Hermanna Franka i innych zbrodniarzy hitlerowskich	343
2. Sprawozdania z Międzynarodowego Trybunału Wojskowego w Norymberdze	345
2.1. Norymberga w „Polskiej Kronice Filmowej”	346
2.2. Film <i>Ostatni Parteitag w Norymberdze</i> z 1946 roku	349
3. Film w filmie: pokazy podczas procesów	353
Podsumowanie części III	358
Zakończenie	363
Bibliografia	370
I. Materiały audiowizualne	370
II. Teksty źródłowe	377
III. Dokumenty	394
IV. Opracowania	397
Indeks nazwisk	423